

נזקי ממון

בפרשת משפטים מצינו את שלשת הפרשיות בנזקי ממון- השור, הבור והאש. נזקי שור אינם כ"כ שכיחים אצלנו, אבל ישנה סוגיא אחת בנוגע להחזקת בעלי חיים-

1 משנה ב"ק ע"ט ע"ב, אין מגדלין... ורש"י

ישנם כאן כמה איסורים: א. איסור גידול בהמה דקה שמפסידים את השדות ומפריעים ליישוב ארץ ישראל, ב. איסור גידול תרנגולים בירושלים מפני שמטמאים את הקדשים, ג. איסור לכהן לגדל תרנגולים בכל מקום בארץ ישראל מפני טומאת התרומה, ד. איסור גידול חזירים בכל מקום בעולם (שגזרו קללה על מי שמגדל חזיר מפני מעשה שה"ה), ה. איסור החזקת כלב שאינו קשור בשלשלת, ו. איסור לפרוס מלכדות ליונים סמוך ליישוב העלולים לסכן את יוני היישוב.

2 גמ' שם פ' ע"א, אמר רב יהודה אמר רב... מכי אתא רב לבבל' ורש"י ותוד"ה מכי

רב נהג לאסור בהמה דקה גם בבבל אבל רב הונא סמך על אשתו שתשמור על הבהמות שלו, ולא יכא דאמרי אמר רב הונא שממתי שרב הגיע לבבל התחילו להקפיד שלא לגדל בהמה דקה - או מפני שהיישוב גדל או שרב הורה להם להחמיר. לפי התוס' רב הורה להם שכבר מימות יכני'ה הנהיגו את דיני ארץ ישראל בבבל מפני ריבוי היהודים שם.

3 שם פ"ג ע"א, תנו רבנן לא יגדל אדם את הכלב... כבר נד ולד' ורש"י

האיסור לגדל כלב הוא מפני שכלב נובח מפחיד ועלול לגרום לאשה בהריון להפיל ח"ו, ובעיר הסמוך לגבול מותר להחזיק את הכלב בשלשלת ולשחררו בלילה - ולפי רש"י ההיתר בבבל איננו בכל בבל אלא סמוך לגבול.

4 הגהות שלטי הגבורים על המרדכי ב"ק סי' ע"ב סוף אות א', פעמים רבות תמהתי...

השלטי הגבורים לימד זכות על המנהג החזיק בכלבים וגם שלא לקשור אותם בשלשלאות מפני שהכל נחשב מסוכן כמו הגבול בלילה היות וגרים בין הנכרים.

5 ים של שלמה ב"ק פרק ז' סי' מ"ה, ובחידושי מרדכי מצאתי... בסוף פ"ק'

המהרש"ל טוען שההיתר לשחרר את הכלב בלילה ליד הגבול הוא דוקא כשאין עוברים ושבים בחוץ ואין חשש לסכנה אבל ביום גם במקום מסוכן אין להקל (וכשהוא קשור לא מפחדים מזה שהוא נובח), אבל המהרש"ל הסביר שזה שמקילים בהחזקת כלב הוא מפני שהאיסור הוא בכלב רע בלבד - וכשהוא קשור מותר גם בכלב רע, וכלב שאינו רע מותר גם ללא קשירה.

6 שו"ע חו"מ סי' ת"ט ס"ג ורמ"א

הרמ"א הביא את דברי השלטי הגבורים אבל החמיר שאם הוא כלב רע חייבים לאסור אותו בשלשלאות.

הגדרה של כלב רעה מצינו במהרש"ל-

7 ים של שלמה שם, ואף דמתניתין... מפלת מיראתו'

לפי המהרש"ל כלב רע הוא כלב המנבח על כל מי שאינו מכיר - ואסר על כל איש ירא שמים להחזיק כלב כזה.

8 שו"ע חו"מ סי' ת"י ס"א, ס"ד ורמ"א וסמ"ע ס"ק ה',... שסביב הבור'
 החופר חייב ומי שנודע שיש לו בור ברשותו חייב.

9 שם ס"ו

החייב הוא או מטעם חופר או מטעם בעלות - ולכן אם החפירה היתה ברשות ועכשיו אינו שלו פטור.

10 ב"ק נ' ע"א, החופר בורות ברשות היחיד... ארבעה טפחים' ורש"י ד"ה לאושין

החופר בור ברה"י ופתחו לרה"ר חייב, אבל החופר ברשותו סמוך לרה"ר כדי לבנות יסודות לביתו פטור.

11 שו"ע שם ס"ז וס"ט

החופר בור ברשות פטור - וכלול בזה הוא מה שראינו בגמ' שאם החפירה היא בתוך שלו למרות שהוא פתוח לרה"ר פטור.

12 סמ"ע שם ס"ק י"ד

לפי הסמ"ע כשיש לו רשות לחפור פטור אע"פ שבמקומות אחרים מפורש שגם אם יש לו רשות בכל זאת חייב - היינו בשעושה דבר בקביעות אבל כאן הוא זמני בלבד ולכן פטור.

13 ש"ך שם ס"ק א'

הש"ך פסק כמו המהרש"ל שגם במקום שיש לו רשות לחפור והוא זמני חייב, והלאושין שפטר הגמ' היינו בחופר בתוך רשותו לגמרי ואח"כ הפקיר רשותו והפטור אינו מפני שיש לו רשות לחפור אלא מפני שחפר בתוך שלו ואח"כ הפקירו.

14 משנה ב"ק כ"ז ע"א, המניח... 'וגמ' (ע"ב), אמאי פטור... ומיזל'

האמוראים נחלקו באם הנתקל בחפץ המונח ברה"ר חייב מפני שהיה לו להתבונן או שאין הדרך להתבונן ופטור.

15 שו"ע חו"מ סי' תי"ב ס"א וב',... להסתכל'

הלכה קי"ל שהוא פטור שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים.

16 שם ס"ד

קי"ל שהנתקל לא נקרא פושע ולכן אם נתקל ונשבר הכד אינו חייב על נזקים שעשה הכד עם שבירתו, אבל חייב להרים את השברים מפני שהם בור ברה"ר - ואם הניחם שם היותו, וכרייה' לא היתה בפשיעה והפקיר את השברים אין על מה לחייבו שאין כאן לא מעשה כרייה' המחייב ולא בעלות על הבור - ובכל זאת חייב דיני שמים מפני שחייב לסלק את השברים. ובמקרה שנפל ע"י פשיעה חייב על הכרייה, ואם נתכוון לזכות בשברים חייב מדין בעל הבור.

17 ב"ק נ"ב ע"א במשנה, נפל לתוכו שור וכליו... הכלים' וגמ' נ"ג ע"ב
 מתניתין... כלים'

סתם משנה כרבנן שהבור פטור על מיתת אדם ועל נזקי כלים.

18 שו"ע חו"מ סי' תי"ג ס"א וסמ"ע ס"ק ב'

כשהאדם עצמו נעשה בור נחלקו הראשונים אם נידון משום אדם המזיק וחייב על כלים או משום בור ופטור.

19 משפטי התורה למס' ב"ק סי' ד'

הרב שפיץ חידש שבחופר בור שהחייב הוא על מעשה החפירה אע"פ שהוא פטור מדיני אדם על הכלים בכל זאת חייב בדיני שמים משום גרמא בנזקין, אבל במי שלא עשה את הבור והחייב שלו הוא מפני שלא סילק את חפציו מרה"ר אין לחייבו על הכלים מדין גרמא שלא עשה מעשה.

מתני' *איין

מגדלין בהמה דקה בא"י אבל מגדלין בסוריא ובמדברות של ארץ ישראל איין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים יולא כהנים בארץ ישראל מפני המדורות *איין מגדלין חזירין בכל מקום לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת *איין פורסין נישובים ליונים אלא אם כן היה רחוק מן הישוב ל' רים :

מתני' איין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. משום ישוב א"י שמבטלי' את השדות וכל שדות א"י סתמן דישאל: אבל מגדלין בסוריא. ארס לנה דדוד כיבשה וקסבר ללא שמהי כיבשה והיא כחמה לארץ ובמאה לארץ מומר לגדל ללא חייטין לשוב ואם יסקירו שדות אמריס ישלמנה: איין מגדלין תרנגולין בירושלים. אפי' ישראל: מפני הקדשים. שישראל אוליס שם כשר שלמים ותורה ומעשר בהמה הדין מרנגוליס לנקר כשפסה שמה יצאו אעגס כעדשה מן השרץ ויטמאו את הקדשים: ולא יגדלו כהנים תרנגולין. ככל א"י: מפני הטהרות. שהכהנים אולין מרומה הן לריסין להאכר כטהרין: חזירין. טעמא מפרש בגמרא: את הכלב. מפני שטורף ומנעח ומשלת אשה מירמור: נישובים. פמיס שלא ילכדו כהן יום בני הישוב: שלשים רים. ארבע מלין:

אמר רב יהודה אמר רב עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לבהמה דקה ; *א"ל רב אדיא בר אבהה לרב הונא דידך מאי א"ל דידן קא מינטרא להו חובה א"ל חובה תקברינהו לבנה כולה שניה הרב אדיא בר אבהה לא אקיים זרעא לרב הונא מחובה איכא דאמרי אמר רב הונא (6) אמר רב עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לבהמה דקה *מכי אתא רב לבבל

בבבל כארץ ישראל. שמיים גלות יכניה רבו שם תלמידים ומיישנו שם כישוב קבוע: דידך מאי. הלא יש לך נהמה דקה: חובה. שם אשמה: תקברינהו לבנה. שאמה סומך עליה והיא אינה יכולה לשמור: מכי אתא רב לבבל. רבו ממיישנין שם מפני ישיבתו. ליטנא אחרינא הוא צא ולמדנו להאכר כהן ערעא שם רוב ישראל ישוב קבוע:

מכי אתא רב לבבל - פי' בקונטרס והיו מתישבין שם מפני ישיבתו והיו רוב שדותיהן מ ישראל ובענין זה פי' בפרק קמא דגיטין (דף 1. ושם*) עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לגיטין מכי אתא רב לבבל ונעשינו בקולין לשמה מחוץ שהריבה ישיבות וקאם לר"ם דא"כ מאי פריך החס ממתיני' דעכו כארץ ישראל לגיטין אבל צבל לא והלא המשניות נשנו קודם דאתא רב לבבל ומפרי"ת החס מכי אתא רב לבבל והורה לנו שממיות יכניה והתיר והתסרי שגלו לבבל דינה להיות כארץ ישראל לגיטין שבקולין לשמה וכן כאלן לענין בהמה דקה שיש שם רוב ישראל וכן יש בריש צבל מטרבין (טריזין דף 97 מה):

תנו

רבנן ילא יגרל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת י' אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים כמגדל חוזרים למאי נפקא מינה הלמיקם עליה בארור *אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל בעיר הסמוכה לספר דמי תרגמה נהרדעא דרש"י דוסתאי דמן בירי °ובגהה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל *ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות(ה) חסר אחת והיתה אשה מעוברת ביניהם וראויה להישלם ונבה בה כלב והפילה נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל *הדיא איתחא דעלת לטיפא בההוא ביתא נבה בה כלבא אמר לה מדיה לא תיסתפי מיניה

לספר. מר"א זין ישראל לעובדי כוכבי וזריכה שימור: בארור. כדתינא לעיל [ב:] ארור ישראל! שיגדל חוזרים: בבל. שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר. ואשמועינן רב נחמן דהואיל וש דבגל יסוד קטוע וישראל הרבה מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל: יבוי. יתייבש. ל"א ארבע שמי הכלב הארוכות שבהן נושך כך שמעמי (בבבבבות) (חולין דף ע"ט): שקילי טיבותיך. טעולה היא טיבותך ומטולת על הקושים (שלא קשרת את הכלב) מה שאתה מנתמני הכל: כבר נד. ועסקר ממקומו:

שקולי נבייה אמרה ליה *שקולי טיבותיך ושריא אחיורי כבר נד ולד :

פעמים רבות תמהתי מהיכן נהגו לגדל כלבים ונראה דזמא דוקא בעיר הסמוכה לספר זיוס שאין יראין קושרו אצל כלילה שזריכין שמוז יסרה מתירו ולאן שדיין צריכס אפילו זיוס מתירין בעיר הסמוכה לספר כלילה דמי כי סיכי דעיר הסמוכה לספר מתירין כלילה ס"ז לדין אפילו זיוס . הגהות :

ונסידוקי מדכי מלחמי העפע על זוס כהגו זכס לסקל סאידכא זכלזים. וזלחר שבעיר הסמוכה לספר זיוס שאינס יראיס קישרה. וכלילה שזריכי קיפור יסירכו. ולחו שקריס צריכס אפילו זיוס ונחירי בעיר סמוכס לספר דנחיריס כלילה ע"כ. ולא נסידא כלל מלך דעיריט נולאס דלן אלו לריכין קיפור יסר זיוס. אפיני שאר דריס צריכס לערין שיליו לחמו סכלזיט יסר ועיר סמוכה לספר. וכי סיכא דקיעמו לסס זיוס סיך לדיין. ועוד מסי דל"כ השקא מוצא סאידכא ולריכי יסר קיפור. ויזי ליכס נולאס לספיר כלזיס דליכא סעומה דעיס צציה וקכמת כפסום. וסומה השקא דקיפור מעין. ולא אורו כחיס אלא ונחירו כלילס כלועי צאן שאין אכפי וליכס סעומה דעיס צציהך שכיח כלל. מה שאין כן זיוס. ונראה דזוקא כלב רע קאמר ונחירין אצל צקסס כלזיס לא ליירי דזוקא כלב רע אקור עמיס ד"ר כון כלדמיל צסיק. מרין שלא יגדל אדם כלב רע כי סמאמר לא סעיס דעיס צציהך אצל כלב שאיט רע מוסר לגדל. וכן עמוס ציחשנרי דקאמר אונחירין דסכא לא יגדל אדם כלב רע סי. איר יוקי צר חריכא כל סעוגל כלב רע צסוך זיוס עליו סכסצ אונר לעס מעעסו סקר. וכן ליחי צסגיס וייעורי פרק י"ח דסלכות דל"א. וזיל סא דכלב שאיט רע מוסר סייס צקסירס. וכלב רע אפילו צציהך צקסירס אקור. דאין סטצרה נוחקא כלל לאקור כלב צקסירס. צפסע כסאזא ונגדלו צציוס. ואפילו ארי דעוסי לספיר כסעוגדלו וקסור צצילת כדפי צסיק סי"ק.

6 שו"ע חו"מ ס' ת"ט ס"ג ורמ"א

אסור לגדל כלב רע, אלא אם כן הוא אסור בשלשלאות של ברזל וקשור בהם. ובעיר הסמוכה לספר, מותר לגדלו; וקושרו ביום ומתירו בלילה. הגה: וי"א דהשתא שאנו שרוין בין העכו"ם ואומות בכל ענין שרי, ופוק חזי מאי עמא דבר (הגהת אלפסי החדשים). מיהו נראה אם הוא כלב רע, שיש לחוש שיויק בני אדם, דאסור לגדלו אלא אם כן קשור בשלשלאות של ברזל.

7 ים של שלמה שם

**ואף דוחתיין אייני צבלנז רע היינו קחס כלב
 שאח ונכח על כל נוי שאינו נכיר. ונחמת כניחתו הוא קרדי רע
 אף שאינו ניטך כמו שאפרט. לכן כל איש ירא שמים לא יגדל כלב
 אלא כלבים כפריי. וכפינ שפשיי צלוחי קחס עומדין ללוד עונס,
 או לני צניח, אכל קחס כלב לא אף שאינו פטך. וייע אסיר
 עוסם שאח ונכח. והאשם מפלח ויכרחו.**

8 שו"ע חו"מ ס' ת"י ס"א, ס"ד ורמ"א וסמ"ע ס"ק ה'

ה או
 שמסרו בהמה ומיה כו'. פי' אף על נכ
 דכתיב כי יכרה איש בוד כמיש הממכר
 כספיף שאחזי זה ה"מ בחוסר כר"ה
 דהקרקע אינו שלו וכיון דהוא לא חסר
 אין עליו למלאות קרקע שאינו שלו משא"כ
 בחסרה בהמתו בחליו דלא גרע מנחפר
 בוד שם מאליו דמחבר עכ"פ שלא
 יחק אדם מממונו דהיינו חליו שהוא
 קרקע שלו שיש בו כור והיינו דוקא אם
 הפקיר חליו שהכיב הכור

א אחד החופר בור ברשות הרבים, או החופר בור ברשותו ופתחו לר"ה, או פתח לרשות חבירו, או שחפר ופתח לרשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, ה"ז חייב בנזקו. אבל אם הפקיר רשותו ובורו, או שהפקיר בורו שברשותו, ה"ז פטור, שנאמר: בעל הבור ישלם (שמות כא, לד), מי שיש לו בעלים, וזה הפקר ובתחלה ברשות חפר, מפני שחפר ברשותו.

ד אחד החופר או הלוקח או שניתן לו במתנה, שנאמר: בעל הבור ישלם (שמות כא, לד), מי שיש לו בעלים מכל מקום. וכן אם נחפר מאיליו, או שחפרו בהמה וחיה ברשותו, הואיל והוא חייב למלאותו או לכסותו ולא עשה, הרי זה חייב בניזקין. הגה: וכן אם כרה אחר ברשותו ונודע לבעל החצר, חייב בעל החצר לכסותו, ואם לא כיסה הוי כאילו חפרה בעצמו, והכורה חייב לשלם לו נזקי חבירו (טור)

9 שם ס"ו

אחד החופר בור ברשות הרבים, או החופר בור ברשותו ופתחו לר"ה, או פתח לרשות חבירו, או שחפר ופתח לרשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, ה"ז חייב בנזקיו. אבל אם הפקיר רשותו ובורו, או שהפקיר בורו שברשותו, ה"ז פטור, שנאמר: בעל הבור ישלם (שמות כא, לד), מו שיש לו בעלים, וזה הפקר ובתחלה ברשות חפר, מפני שחפר ברשותו.

10 ב"ק נ"א ורש"י ד"ה לאושין

והחופר בורות ברה"י הסמוכה לרשות הרבים כגון אלו ה"החופרים לאושין פטור ור' יוסי בר' יהודה מחייב עד שיעשה מחיצה עשרה או עד שירחיק ממקום דריסת רגלי אדם וממקום דריסת רגלי בהמה ארבעה* שפחים

לאושין. יסוד לחומת ביתו על פני כל רוחב הבית אלל רה"ר. וחבירו נספר עורא (ד) ואשיל יחיטו ונגמרא נפל אשיתא (נכסות דף ט. ע): פטור. והיינו נמי כחופר בור ברשותו דאית ליה בעלים והפקיר רשותו דלא מצי למימר ליה מצי בעית ברשותי הכא נמי לא מצי למימר ליה למה הלכה נהמתך על שפתו דהא ברשות הרבים היא:

11 שר"ע שם ס"ז וס"ט

ז החופר בור בר"ה לצורך רבים, ומסר להם כיסוי, או הודיע לב"ד שרוצה להסתלק ממנו, שהם יתעסקו בו לכסותו, פטור. והוא שחפר במקום שיש רשות לחפור.

ט הבונה סמוך לר"ה, רשאי לחפור לצורך היסוד, אפילו להרחיבו, לצד ר"ה; א ואם הוזקו בו פטור, כיון שעשה ברשות.

יד ואם החקו בו פטור כו'. ול"ד למש"ר לקמן בסיומן תי"ד בהולאת זכלים ברי"ה או בהנחת קוריו ועליו לנודך בנין בס"ס תי"ז דג"כ פשאו ברשות ואס"ה אם מקלקלין ומזיקין שם לחייב דשאלו החס דעושה בר"ה עלמו משא"כ כלן דהבור שומד ברשותו וגם הוא לשפה ומיד אחר החפירה יחזור לסותמו כחבני הבנין שניח ניסוד חומתו ומה"ט אינו דומה לעושה תנור בביתו והרחיקו כשיפור מהפליה ואס"ה אם הודלק העליה דחייב על העלייה כמ"ש הטור והממזר ברי"ה קנ"ה דשם הוא עושה כן תדיר משא"כ זה שעושה לפי שעה וכ"כ ברי"ה ק"ף כתבתי'ו בדרישה ע"ש מ"ש עוד מזה :

(א) ואם הוזקו בו פטור. וביש"ש כתב שהוא טעות וחייב לשלם והש"ס איירי כשכנס החומה לתוך שלו והחפירה הוא בחלק הכניסה ע"ש שהוכיח כן ודלא כמ"ש בסמ"ע ס"ק י"ד וכ"כ הב"ח:

אבאי פטור
איבעי ליה לעיוני ומיזל אמרי דבי רב משמיה דרב בממלא רה"ר כולה חביות שמואל אמר כאפילה שנו רבי יוחנן אמר בקרן זזית אמר רב פפא לא דיקא מתניתין אלא או כשמואל או כרבי יוחנן דאי כרב מאי אריא נתקל אפילו שבר נמי *אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין דאפי' שבר והאי דקתני נתקל אידי דבעי למתני סיפא ואם הוזק בה בעל חבית חייב בנזק דדוקא נתקל אבל שבר לא מאי טעמא הוא דאזיק אנפשיה קתני רישא נתקל אמר ר' אבא לרב אישי הכי אמרי במערכא משמיה דר' *עולא *לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים הוה עוברא בנהרדעא וחייב שמואל בפומבדיתא וחייב *רבא בשלמא שמואל כשמעתי'ה אלא רבא לימא כשמואל ס"ל אמר רב פפא יקרנא דעצרא הוי דכיון דברשות קעבדי איבעי ליה לעיוני ומיזל

המניח יאת הכד ברה"ר ובא אורז ונתקל
בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזק :

15 שו"ע חו"מ סי' תי"ב ס"א וב'

א המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בו ושברו, פטור, שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים. ואם הוזק בו, בעל הכד חייב ואפילו הפקיר הכד, שכל המפקיר נזקיו בדבר שאין לו רשות לעשות מתחלה, חייב

ב הניח הכד במקום שיש לו רשות להניחו, כמו במקום פנוי שלפני בית הבד, ובא אחר ונתקל בו ושברו, חייב. ואם הוזק בו המהלך, בעל הכד פטור, מפני שהיה לו להסתכל.

16 שם ס"ד

מי שהיה טעון כד, ונתקל ונשבר הכד והזיק לאחרים בשעת נפילה, פטור, דנתקל לאו פושע הוא. (ע"ל טור סימן ש"ד). לפיכך אם לאחר שנחו שבירי הכד בארץ הוזק בהם אדם או שהוחלק במים שנשפכו מהכד, פטור מדיני אדם, דה"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, וחייב בדיני שמים אם היה לו פנאי לסלקם. ואם נתכוון לזכות בשבירי החרס, חייב בנזקין שיזיקו אחר כך, דהשתא הוה ליה בור ופטור בהם על הכלים. ואם פשע בנפילתו ונשבר הכד, חייב על מה שיזיק, בין בשעת נפילה בין על אחר שנחו השברים, אפילו דאפקרינהו.

17 ב"ק נ"ב ע"א במשנה וגמ' נ"ג ע"ב

***נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים**

מתניתין דלא בר' יהודה דתניא *ר"י מחייב על נזקי כלים בבור מאי מעמא דרבנן דאמר קרא °נפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים

שני קדרים שהיו מהלכים בדרך, זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון, אם היה לראשון לעמוד ולא עמד, חייב הראשון בנזקי שני, שאעפ"י שהוא אנוס בשעת נפילה, אינו אנוס בהיותו מוטל לדרך, והרי הוא יכול לעמוד; ואם לא היה לו לעמוד, פטור ואע"פ שלא הזהיר לזה שנתקל בו, מפני שהוא טרוד בנפשו. (וי"א דחייב אם היה לו פנאי להזהיר ולא הזהיר) (טור ס"א בשם הרא"ש). בד"א שהוא חייב בנזקי של שני, כשהוזק גופו של שני. אבל אם הוזקו כליו, פטור, שאינו חייב על הכלים בבור, וכל תקלה תולדות בור הוא, כמו שנתבאר.

ב. כמו שנתבאר. ר"ל כפי ת"א ומ"כ וכו' דעמ הרמב"ם והרא"ש אצל הט"ו כמז שדעת הר"ף הוא דגופו של ראשון שהיה יכול לעמוד ולא עמד מחשב כאלו המזיק בפשיעה ופושע חייב אפילו על כלים ויש בו נ"מ לדינא גם למ"ש כסעף שאמר זה ועד"ר שם הארכמי בפירושים ע"פ סוגית הגמרא וע"ש:

שאלה

אדם חפר בור או הניח תקלה ברה"ר. הולך רגל שהלך עם כליו ברחוב, לא ראה את הבור ונפל לתוכו או נתקל בתקלה, ומחמת זה נשברו כליו. האם חייב מניח התקלה לשלם לו את נזקי כליו בדיני אדם או בדיני שמים?

תשובה

א. התורה פטרה את בעל הבור לשלם עבור כלים שנשברו בבורו או שניזוקו מחמת תקלה שהניחה ברה"ר. אולם ביחס לחיוב בדיני שמים, נראה שישנו חילוק מהותי כיצד נוצרה התקלה הנ"ל, כדלהלן: אם הבור או כל תקלה אחרת נוצרו ע"י אדם שעשה אותם בעצמו שלא כדין – חייב עושה התקלה בדיני שמים לשלם לניזק על נזקי כליו.

אולם אם ממנו הגיע לרה"ר ע"י גורם אחר שאינו בעל הממון, ואחר כך נודע לבעל הממון שממונו מהוה תקלה ברה"ר והוא לא סילקו משם, אע"פ שהוא חייב מדין בור על נזקי תקלתו אם נתקל בהם בעל חיים וניזוק, יתכן שהוא פטור בדיני שמים בכל המקרים שהתורה פטרה אותו אם בורו הזיק. כגון, אם נשברו כלים מחמת התקלה הנ"ל או אם נקרעו או התלכלכו בגדיו של הולך רגל בתקלה הנ"ל והם זקוקים לניקוי יבש וכיוצא בזה!